

CLÁSAIL CHOMHORDAITHEACHA

PRÍOMHCHLÁSAIL & FOCHLÁSAIL

26.1 In ionad an chónaisc nó úsáidtear na frásaf *sin* nó agus nó *neachtar acu* lena chur in iúl nach féidir ach dhá rogha nó dhá bharúil a bheith ann: *tá sé ar shiúl go hAlbain, sin nó tá sé marbh; tá sí thíos ar an gcé, nó neachtar acu, tá sí cois na trá.*

Is fearr frásaf den sórt sin a sheachaint i bhfochlásal ráiteasach ar eagla go gcuirfí an léitheoir nó an t-éisteoir in amhras faoi athbhrí. Moltar an cónasc *mura* a úsáid ina n-ionad: *dúirt sí go raibh sé ar shiúl go hAlbain mura raibh sé marbh.*

26.2 Maidir le habairtí ina bhfuil an cónasc agus nó ná ag ceangal dhá chlásal dhiúltacha de shaghas *níl siad anseo agus (ná) níl siad sa chistin* más mian oiread treise (ar a laghad) a thabhairt do dhiúltacht an dara clásal is a thugtar do dhiúltacht an chéad chlásail deirtear: *níl sé anseo agus ní mó atá sé sa chistin; ní dhéanfása é agus ní mó [ná sin] a dhéanfadh d'athair é; ní raibh a fhios agam agus ní mó ná mar ba chuma liom; ní raibh an bhanaltra ann agus ní raibh an dochtúir ann ach chomh beag (ach oiread); ní bhfuair mé ciontach é agus ní lú ná mar a fuair Iorua [=...agus ní lú (a fuair mise ciontach é) ná mar ...]; níor chuir mé ina chomhairle é agus ní lú ná mar a chuir mé scéala chuige.*

26.3 Más gá tuilleadh treise a thabhairt do dhiúltacht an dara clásal deirtear: *ní dhéanfása é agus is lú a dhéanfadh d'athair é; ní heol dom cá bhfuil sé agus is lú ná sin is miste liom; níor thuig an máistir é agus is lú a thuig na daltaí é; ní raibh a fhios agam cé a rinne é agus is lú ná mar ba chuma liom.*

26.4 Cuirtear na rialacha roimhe seo i bhfeidhm i gcás fochlásail chomhordaitheacha freisin, ach gur féidir ná a úsáid in ionad nó má tá cor diúltach san uaschlásal: *níl a fhios agam cé thú féin ná cad é an gnó atá agat díom; is deacair a rá cá bhfuil sé ná cad atá á*

dhéanamh aige. Úsáidtear ná in ionad nó go minic mar sin idir dhá chlásal neamhchúiseacha: cibé duine a rachaidh ná nach rachaidh, rachaidh mise.

Ní úsáidtear *né* in ionad nó idir dhá chlásal ainmfhoclacha dar tús *cé acu: níl a fhios agam cé acu a thiocfaidh sé nó nach dtiocfaidh.*

26.5 Uaireanta lufonn dhá chlásal taobh le taobh agus múnlaí clásal comhordaitheach orthu araon ach gan aon chónasc eatarthu, cé gur brí fochlásail atá ag an dara ceann: *tá sé leisciúil, ní hionann agus tusa; dhéanfaidh leanbh é, ní áirím fear; is é mo mhacsa is cliste, ní cionn is mé féin á rá é; éiríonn sé go luath, ní fearacht daoine eile é; níl eolas agam ar an scéal, ní hé amháin é a insint; ní féidir leis labhairt, tá sé chomh corraithe sin; tá sé tinn, ní foláir; bhí sé anseo tá bliain ó shin ann.*

26.6 Uaireanta úsáidtear agus roimh chlásal a bhfuil foirm clásail chomhordaitheach air ach nach bhfeidhmíonn mar sin: *agraím thú agus fan sa bhaile; go gcuire Dia an t-ádh ort agus éist liom; le hanamacha do mharbh agus ná bris na huibheacha sin!*

26.7 Tá feidhm clásail aidhme chomh maith le feidhm príomhchlásail chomhordaitheach ag cuid de na clásail dar tús *go, nó go: chuaigh sé síos [nó] go bhfuair sé an pinsean [= chun é a fháil, agus fuair].*

Ach uaireanta eile ní bhíonn feidhm clásail aidhme acu: *d'oscail sé a shúile go bhfaca sé an gadaí.*

26.8 Is minic a chuirtear ainm briathartha, nó frása ainm bhriathartha, nó frása de shaghas éigin eile, in ionad an dara príomhchlásal ar lorg *ach, agus.*

□ *níor labhair sé focal ach imeacht; an osclófá do bhéal agus labhairt?*

□ *níor chuir sí a cóta ar an gcrochadán ach a fhágáil uirthi; ní chorróinn amach ach á léamh; níor ordaigh Dia sin ach a chrosadh; ní rachaidh sí agus a saol a chaitheamh ann.*

□ *tá siad chugainn agus deabhadh orthu; bhí fuiseog agus nead aici i ngort.*

AICMÍ FOCHLÁSAL

26.9 Is féidir na fochlásail a aicmiú de réir feidhme, nó de réir foirme.

26.10 Aicmítear iad de réir feidhme de réir mar a bhíonn siad ainmfhoclach, aidiachtach, dobhriathartha, nó ina gclásail choibhneasta leithleacha.

Déantar fo-aicmiú ar na clásail dhobhriathartha de réir a bhfeidhme: clásal aidhme, ama, cúise, imthoisceach, iarmhartach, coinníollach, faomhach, comparáideach, cuimsitheach, neamhchúiseach.

26.11 Maidir le haicmiú de réir foirme ní gá ach ceithre shaghas clásal a lua anseo

□ clásal ceisteach (clásal dar tús mír cheisteach): *níl a fhios agam cá bhfuil siad; fiafraigh de an bhfacthas iad*. Is clásal ainmfhoclach gach fochlásal ceisteach.

□ clásal céadbheartach (clásal dar tús *má, dá, mura*). Féadfaidh feidhmeanna éagsúla a bheith aige.

• clásal coinníollach: *éirigh má thig leat*

• clásal faomhach: *mura bhfuilim saibhir táim macánta*

• clásal neamhchúiseach: *más olc maith leat é, ól é.*

□ clásal ráiteasach (clásal dar tús mír ráiteasach, *go (gur), nach (nár)*). Sa riocht is simplí is clásal ainmfhoclach é seo (ach féach **26.12**): *deir sé go bhfuil sé tuirseach*.

□ clásal coibhneasta (clásal dar tús mír choibhneasta nó foirm choibhneasta den bhriathar). Sna cásanna is simplí is clásal aidiachtach é: *cá bhfuil an fear a bhí anseo? seo an rud atá uait*.

26.12 Is féidir feidhm clásail a athrú ar fad má chuirtear cónasc breise roimhe. (Tá cló trom ar na cónaisc sa chuid eile den chaibidil seo.) Tógaimis mar shampla an clásal ainmfhoclach atá in **26.11** *go bhfuil sé tuirseach*. D'fhéadfadh sé bheith ag feidhmiú mar a leanas

□ clásal faomhach: *cé go bhfuil sé tuirseach tá sé ag obair*

□ clásal cuimsitheach: *tá sé ceart go leor **ach** go bhfuil sé tuirseach*

□ clásal imthoisceach: *ní haon ionadh é sin **agus** go bhfuil sé tuirseach.*

26.13 Mar an gcéanna le

□ clásal céadbheartach

• clásal coinníollach: *ní chloisfeadh sé thú **dá** mbeadh sé ina chodladh*

• clásal comparáideach: *tá sé chomh ciúin **agus dá** mbeadh sé ina chodladh.*

□ clásal coibhneasta

• clásal aidiachtach: *sin an rud a dúirt sé*

• clásal comparáideach: *rinne mé **mar a** dúirt sé.*

26.14 Is minic, mar sin de, clásal ina chuid de chlásal eile. Tógaimis sampla amháin eile:

fuair sé bás an lá a d'imigh Seán go hAlbain. Is clásal ama **an lá a** d'imigh Seán go hAlbain,
agus is clásal aidiachtach **a** d'imigh Seán go hAlbain.